

Stjepan Sršan

PISANI IZVORI ZA POVIJEST ĐAKOVA

Pod pisanim izvorima smatramo u prvom redu arhivsku građu, tj. sav pisani materijal koji ima značaj za povijest, kulturu i znanost i koji pruža druge dokumentacijske informacije. Nije bitno tko je pisao, na čemu i kada, već da ono što je napisano pruža određene podatke.

Arhivske izvore možemo grupirati prema njihovom tvorcu, vremenu nastanka, materijalu na kojem su napisani, djelatnosti i slično. Mi smo u ovom radu odlučili prikazati osnovne povijesne pisane izvore za Đakovo prema lokacijama njihovog čuvanja. Svjesni smo da je teško poimence nabrojati sva mjesta i izvore, te smo se ograničili samo ukazati na značajnija mjesta i fondove, odnosno tvorce pisanih izvora. Dakako da će istraživači preko njih dolaziti do novih informacija i prema informativnoj metodologiji »odmotavati klupko« do konačnih informacija i zaključaka. Iako istraživači znaju za dobar dio izvora, ipak će ovdje na okupu naći sva značajnija područja gdje se nalaze izvori za proučavanje povijesti Đakova. To je svojevrstan doprinos proslavi 750. godišnjice Đakova.

Đakovo u znatnoj mjeri zahvaljuje svoje značenje i ulogu rezidenciji đakovačkog ili bosanskog i srijemskog biskupa i biskupije od 13. stoljeća. Stoga je i razumljivo da je velik broj izvora za povijest Đakova i šire vezan uz biskupiju i Crkvu. Usporedo s tim Đakovo je bilo središte vlastelinstva Đakova pa su značajni izvori nastali kroz rad i djelovanje posjeda. Treći dio izvora nastao je iz samog mjesta Đakova gdje se nalazila lokalna uprava i gdje se odvijao društveni, politički, ekonomski i kulturni život kroz određene oblike organiziranja i institucija. Proučavanje arhivskih izvora spomenutih ranijih tvoraca otežava okolnost što su brojni izvori nestali, dijelom uništeni a dijelom dislocirani širom svijeta. Zbog toga i postoje određene poteškoće da se prezentiraju arhivski izvori na zadovoljavajući način i u potrebnoj količini, što se opet odražava kod obrade povijesti Đakova. Razumije se da smo u pomanjkanju arhivskih izvora prisiljeni posegnuti za literaturom, materijalnim ostacima i tradicijom koji pomažu da se upotpuni mozaik prošlosti Đakova.

I. ĐAKOVO

Kao osnovna i primarna lokacija izvora za povijest Đakova jest samo Đakovo sa svojim biskupskim, vlastelinskim i kaptolskim arhivima s jedne strane te s druge svjetovne institucije uprave, razna društva, privreda i slično koje uzimamo pod zajedničkim nazivom općina.

1. Biskupski arhiv u Đakovu sadrži materijal uglavnom od 18. stoljeća do danas, dok je stariji nestao, osim jednog malog omota

prijepisa. Pa i postojeća građa nije cjelovita, već s većim ili manjim prazninama. Za sada građa nije arhivistički sređena te nema informativna pomagala, pa je gotovo nemoguće znati što sve ona sadrži. Ipak, već letimičan pogled i površno zavirivanje među knjige i spise govori da se radi o vrijednoj građi, koju bi trebalo što hitnije srediti i učiniti dostupnijom javnosti. Ovaj arhiv ima više tvoraca i fondova:

a) Arhiv Đakovačke ili bosanske i srijemske biskupije (Acta dioeceseana) ima građu od 1702. godine do danas, osim jednog malog omota prijepisa iz starijeg doba. Ima oko 260 raznih poslovnih knjiga (12,5 tek. met.) te oko 1378 svežnjeva spisa (199 tm)¹.

Od značajnijih knjiga koje smo sumarno pregledali izdvajamo:

- urudžbeni zapisnici 1763.-1899. (spisi nisu sređeni po urudžbenim zapisnicima)

- protokoli biskupskih okružnica s kazalima 1776.-1882. g.

- conscriptiones Domini Deakovar 1702., 1712., 1727., 1737., 1749., 1758., 1764., 1806. g. (premda spadaju u vlastelinski arhiv)

- Einlaags-Boch - knjiga isprava u prijepisu za sve posjede u Slavoniji s pregledom sesija i poreza vođena od 1721. godine.

- Slavondsche Landeinrichtungs-Relation mit Beylaagen ili Karaffin izvještaj o uređenju Slavonije 1698. g.²

- Popisi desetine od 1741. g. pa dalje (postoji i za područje retfalačkog, nuštarskog i vukovarskog vlastelinstva)

- prijepisi kralj. dekreta i naredbi 1788. i dalje.

Spisi se nalaze u fasciklima s ponekim natpisom i godinom. Među njima smo zapazili fascikl spisa o eksproprijaciji biskupskih vlastelinskih sela za Vojnu krajinu od 1743.-1780. g., zatim pojedine omote spisa biskupa (Krtice, Mandića i drugih), kanonske vizitacije župa itd.

b) Arhiv đakovačkog vlastelinstva čiji je posjednik bio đakovački biskup. Vlastelinski arhiv je sačuvan tek od druge polovice 18. st., i to fragmentarno, i do danas je nesređen. Ima oko 232 svezaka knjiga (10 tm) te oko 972 svežnjeva spisa (100 tm). Ovaj arhiv pretežno sadrži ekonomske, demografske, zemljišne podatke, zatim sudske predmete i drugo, kao kod vlastelinskih arhiva. Građa je i ovdje pomiješana s drugim fondovima što je vidljivo i iz ovog isticanja značajnijih kategorija građe:

1 Arhivski fondovi i zbirke u SFRJ, SR Hrvatska, Beograd, 1984., str. 525.

2 Prof. Ive Mažuran je objavio: Izvješće Caraffine komisije o uređenju Slavonije i Srijema (...) 1698. i 1702., Osijek, 1989., iz bečkog arhiva pa treba usporediti ovaj izvor.

Diacovensia 1/1995.

- Dimensio terrarum Domini 1758.
- Proventus Domini 1752. g.
- Protocolla corespondentiarum 1774.-1791. g.
- Zapisnici zakupnina po selima 1768.-1770. g.
- Protocollum pupillare 1811.-1825. g.
- Protocolla exhibitorum et conclusionum Domini 1822.-1913. (64 kom.)
- Repertorium actorum cancellariae
- Zemljišne i valovne knjige seoskih općina 1852. i 1879. g.
- Urbari 1758., 1830., 1850. g.
- Prijavne tabele i zemljišne knjige nakon ukidanja feudalnog poretka
- Razne računске knjige, knjige hambara, magazina i sl.

Od spisa ističemo:

- Valpovačko i nuštarsko vlastelinstvo (fasc. 11 i 12)
- Procesi i razne kauze 1776.-1790.
- Podavanja za vojsku (fasc. 39)
- Siročadski inventari 1795. (fasc. 49)
- Acta Sedis dominalis 1755.-1802. (fasc. 128)
- Acta Pavlovich, Cholnich, Kerticza, Kukovich, Klissich i drugi.
- Acta frumentariatus 1783.-1794.
- Acta ordinaria tj. po urudžbenim zapisnicima, završni računi, spisi o agrarnoj reformi između dva rata i drugo neidentificirano.

c) Kaptolski arhiv đakovačke biskupije je također nesređen i zbog toga se malo može koristiti za istraživanje. Njegova sačuvana građa se kreće od 1702. do danas, sadrži oko 87 knjiga (5 tm) i 548 svežnjeva spisa (oko 52 tm). Od knjiga ističemo:

- Protocolla loci credibilis 1807.-1848. (značajni izvori)
- Zapisnici kaptolskih sjednica 1771.-2, 1820. g.
- Protokoli ekonomskih sjednica 1835.-1848. g.
- Zaklade stolne crkve 1818.-1900. g.
- Razne knjige računa 1800.-1900. g.

Spisa iz 18. st. ima malo, većina je iz kasnijeg vremena.

d) Među zbirkama arhivske građe u đakovačkoj biskupiji ističemo:

- Korespondencija đakovačkih biskupa 1805.-1905., 130 svežnjeva (13 tm). Tu se nalaze značajni izvori, ali uglavnom nesređeni.

- Kanonske vizitacije đakovačke biskupije 1751.-1873. (10 knj.) i 18 svežnjeva (2,4 tm).

- Matične knjige (parice) đakovačke biskupije 1820.-1885. (120 svežnjeva, oko 12 tm).

- Zbirka Strossmayerovih pisama (njemu i od njega) u jednom većem ormaru (veći dio pisama je u JAZU u Zagrebu), koja nisu detaljno sređena ni popisana, već samo postoji stari sumarni popis.

- Arhivska građa Biskupskog sjemeništa, jedine visokoškolske ustanove u Slavoniji od 1806. godine do pojave prvih fakulteta iza 1945. g. Raspon građe se kreće od 1810. do danas, sadrži oko 90 knjiga i 105 svežnjeva spisa.

2) Općinski arhiv Đakova, odnosno svjetovnih institucija i državne uprave.

Kao što je poznato do 1848. godine se uprava i sudstvo (u prvom stepenu) nalazilo u rukama zemljišnog gospodara (vlastelina), pa se upravno-sudski predmeti za Đakovo nalaze u sklopu vlastelinskog arhiva. Nakon dokidanja feudalnih odnosa od 1850. g. Đakovo postaje samostalna *upravna općina (trgovište)* kao najniža upravna jedinica državnih organa vlasti i kao takva stvara arhivsku građu do 1945. godine. Općina je vodila sve poslovne knjige i spise za Đakovo od upravnih, građevinskih, gospodarskih, zdravstvenih, prosvjetnih do redarstvenih i sličnih poslova. Moramo reći s velikom žalošću da od općinske arhive do 1945. g. nije sačuvano ništa.

Viši organ uprave u Đakovu je bila *Kotarska oblast* (sresko načelstvo) do 1945. g. Sadržaj i poslovi ovog organa su bili veoma značajni za Đakovo i njegov kotar. Recimo da je samo 1900. g. Kotarska oblast Đakova imala registriranih oko 18.000 predmeta godišnje, ali i to da nam tako značajna arhiva nije sačuvana (tek jedna kutija kao nijemi svjedok o neprocjenjivoj baštini). Prema saznanjima goruje arhive su najviše uništene tijekom rata 1941.-1945. g., a ostalo do 1952. godine (zbog opasnosti od IB-a i nebriga ljudi). Onaj tko zna što znači arhivska građa i kakve sve podatke sadrži građa upravne općine i Kotara Đakova a da je nema, upravo stoji nijem pred prošlošću Đakova od 1850. do 1945. godine.

3) Muzej Đakovštine u Đakovu

Iako nije osnovna djelatnost muzeja sakupljanje i čuvanje arhivske građe, ipak je prikupio i čuva dio arhivske građe s područja Đakovštine, koja bi se, vjerojatno, zagubila. Spomenut ćemo sumarnu građu koju on čuva:

Diacovensia 1/1995.

- Cehovi i obrtne organizacije u Đakovu 1813.-1941. g. (15 knjiga)
- Školske spomenice 18.-20. st. (4 knjige)
- Zemljišne spomenice 19. st. (100 kom.)
- Đakovačke banke 1863.-1946. g. (37 kom.)
- Društva u Đakovu i pravila iz 20. st. (1 svežanj)
- Građa za povijest NOB-e do 1944. g. (163 komada)

Nešto bi se arhivske građe našlo i kod privatnika u Đakovu što bi trebalo objediniti u Historijskom arhivu u Osijeku i omogućiti javnosti istraživanje i korištenje te građe.

II. OSIJEK

Osijek je bio u prošlosti i danas je regionalno središte Slavonije pa su se u njemu koncentrirale razne pokrajinske uprave, uredi, ustanove koji su imali svoje odnose s Đakovom.

Osnivanjem Historijskog arhiva u Osijeku 1948. g. pod njegovu nadležnost je pripalo i Đakovo. Stoga ćemo spomenuti arhivske fondove koji se tiču Đakova a nalaze se u Osijeku. Očekivali bismo značajnu građu u Osijeku za Đakovo, ali kako je velik dio arhivske građe Đakova nestao, te je malo što sačuvano u Osijeku za povijest Đakova. Već je naglašeno da od 1850. g. nije sačuvana građa upravne općine Đakova kao ni Kotara do 1945. g.

a) Izvori za povijest Đakova u fondovima Arhiva u Osijeku su:³

1) Gradsko poglavarstvo Osijek 1809.-1945., dobro sačuvan fond i sreden koji pod slovom »D« kazala upućuje na predmete Đakova (br. 6)

2) Oblasna Inspekcija rada za Slavoniju u Osijeku 1921.-1945. g. Vrijedan fond za proučavanje socijalnih odnosa i stanja radnika i poduzeća (21 i 51).

3) Oblasni NO odbor za Slavoniju 1943.-45., značajni izvori za NOB-u (45)

4) Njemačka narodna skupina u Hrvatskoj 1938.-1944. g. je značajan izvor podataka za vrijeme fašističke okupacije Jugoslavije (br. 58)

5) Okružna uprava Narodnih dobara Osijek 1945.-6. - značajan fond za pravni status imovine i nekretnina poslije oslobođenja naše zemlje (br. 61).

³ Brojevi u zagradama označuju broj fonda u: Arhivski fondovi, nav. dj.

Diacovensia 1/1995.

- 6) Okružni NO za Slavoniju u Osijeku 1945.-7. g. važan fond za poratnu izgradnju i obnovu zemlje, ovdje za Đakovo (br. 60)
- 7) Narodni odbor kotara Đakovo 1947.-1955. g., sadrži 34 knjige i 38 tm. te predstavlja nezaobilazan izvor podataka za proučavanje Đakova u navedenom periodu (br. 63).
- 8) Mjesni NO Đakovo 1945.-1952. g. (nesređen)
- 9) Narodni Odbor općine Đakovo 1952.-1962. g. (nesređen)
- 10) Sudbeni stol kao urbarski sud u Osijeku 1857.-1925. g. tretira zemljišna pitanja poslije ukidanja feudalnog uređenja (br. 122).
- 11) Kotarski sud Đakovo 1954.-57. g. ima malo građe (br. 189).
- 12) Kotarsko javno tužilaštvo Đakovo 1952./55. g., malo građe (br. 147).
- 13) Poljoprivredni tehnikum - Ratarski smjer Đakovo 1946./53. g. značajan fond za srednju poljoprivrednu školu (br. 167).
- 14) Trgovačko obrtnička (industrijska) komora za Slavoniju u Osijeku od 1852.-1945. g. je značajan fond za privredna pitanja (br. 223).
- 15) Biđ-Bosutska vodna zadruga 1925.-1957. g. donosi podatke o vodoprivrednim pitanjima i regulaciji zemljišta obzirom na odvodnju (br. 247).
- 16) Zadružni ratarski savez Đakovo 1946.-1953. g. (br. 259) i
- 17) Seljačke radne zadruge Đakovo 1946.-1953. g. su vrijedni izvori za poznavanje zadrugarstva i poljoprivrede na selu (br. 300.).
- 18) Oblasni Komitet KPH Osijek 1947.-1952. g. (br. 306).
- 19) Kotarski Komitet KPH Đakovo 1944.-1955. g. (br. 309).
- 20) Općinsko Vijeće saveza sindikata Hrvatske Đakovo 1952.-1965. g. (br. 345) sadrže građu iz društveno-političkih pitanja Đakova.
- 21) Matične knjige Đakova: rod. 1856.-1882. g., vjenč. 1856.-1900. g., umrl. 1856.-1911. g., dok se starije nalaze u župskom uredu u Đakovu, a mlade u Matičnom uredu u Đakovu u upotrebi.
- 22) Valpovačko vlastelinstvo 1721.-1945. g. (br. 476) i
- 23) Vukovarsko vlastelinstvo 1720.-1945. g. (br. 477) sadrže podosta podataka i za Đakovo odnosno nekadašnje Đakovačko vlastelinstvo.

Dakako da se i u drugim arhivskim fondovima u Osijeku mogu tu i tamo pronaći značajni dokumenti za Đakovo (npr. u društvima, zbirci karata i nacрта), no to su već rijetki predmeti.

b) Muzej Slavonije u Osijeku

Čuva građu na NOP u Slavoniji od 1941.-1945. g. (1322 jedinice).

III. ZAGREB

Zagreb kao središte Hrvatske koncentrirao je najveći broj upravnih, kulturnih, ekonomskih i drugih ustanova od najvišeg značenja a odnose se i na Đakovo. Osnivanjem Zemaljskog arhiva u Zagrebu 1876. g. kao i Akademije koncentriraju se arhivski izvori u Zagrebu za područje cijele Hrvatske pa tako i Đakova. S druge, pak, strane Zagrebačka biskupija, koja u Zagrebu nije osjetila turski jaram, uspjela je sačuvati vrlo značajne izvore od početka XII st. koji dijelom govore i o Đakovu. Od brojnih kulturnih ustanova koje čuvaju arhivske izvore relevantne za Đakovo spomenut ćemo Arhiv Hrvatske, Jugoslavensku akademiju, Arhiv grada Zagreba, Nadbiskupski i kaptolski arhiv, te Institut za historiju radničkog pokreta. Osim gornjih ustanova arhivsku građu čuvaju još i slijedeće: Orijentalna zbirka, Arhiv Odbora za narodni život i običaje, Kabinet za arhitekturu, Arhiv za likovne umjetnosti, Zavod za književnost i teatrologiju, Zavod za povijest prirodnih, matematičkih i medicinskih znanosti, Arhiv Republičke geodetske uprave SR Hrvatske, Ekonomski institut, Hrvatski glazbeni zavod, Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, Zavod za istraživanje folkloru, Zavoda za migracije i narodnosti, Arheološki muzej, Etnografski muzej, Povijesni muzej Hrvatske, PTT muzej, Tehnički muzej, Arhiv zbornog kaptola Čazmanskog, Kancelarija mitropolita Pravoslavne eparhije, Hrvatska dominikanska provincija, Franjevačka provincija, Franjevačka provincija Sv. Ćirila i Metoda, Hrvatska provincija franjevac konventualaca, Provincija franjevaca trećoredaca, Hrvatska pokrajina Družbe Isusove i neki drugi.⁴

Budući da je već iz gornjih naslova vidljiva brojnost ustanova koje čuvaju povijesne izvore u kojima se nađe ponešto i građe za Đakovo, to je nemoguće ulaziti u detalje, već ćemo istaknuti najznačajnije fondove kod specifičnih ustanova za čuvanje arhivske građe.

1) Arhiv Hrvatske - značajni fondovi za povijest Đakova:

- Sabor kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije, Popisi plemićkih posjeda prije regulacije županije, knj. 3, kut. 14 (br. 4).

- Hrvatsko kraljevsko Vijeće 1767.-1779., knj. 44, kut. 312 (br. 12).

⁴ Više vidi kao i adrese: Arhivski fondovi i zbirke, nav. dj.

Diacovensia 1/1995.

- Ugarsko Namjesničko Vijeće, Hrvatsko-Slavonski spisi 1723.-1848. knj. 9, kut. 582 sa svojim odjelima od kojih su značajniji Odjel za škole, za zaklade, za javne poslove, za gradove (br. 13).

- Ugarska dvorska Komora 1731.-1756. 3 kut. (br. 18).

- Ugarska dvorska Komora: Urbarski spisi i popisi posjeda 1564.-1848. knj. 13, kut. 32 (br. 22).

- Ugarska dvorska Komora. Popisi desetine i devetine u Hrvatskoj 1594.-1775. kut. 20 (br. 23).

- Hrvatske plemićke obitelji i vlastelinstva 1251.-1846., knj. 5, kom. 396 (br. 25).

- Vrhovna upravna škola Zagrebačkog distrikta 1776.-1800., kut. 13 (br. 26).

- Komorska uprava u Hrvatskoj 1740.-1848., knj. 133, kut. 560 (br. 27).

- Virovitička županija - Osijek 1745.-1850, knj. 251, kut. 894 (br. 33). To je vrlo značajan fond za povijest Đakova budući da je županija bila viša upravna oblast za Kotar Đakovo. Ovaj fond je dobro sačuvan do 1850. g., ali poslije je uništen u požaru.

Arhivski fondovi poslije 1848. godine:

- Bansko Vijeće 1848.-1850. (br. 67)

- Banska vlada 1850.-1854. (br. 68)

- Hrvatsko-Slavonsko Namjesništvo 1854.-1861. g. (br. 69)

- Namjesničko vijeće 1861.-1869. g. (br. 70).

- C. i kr. ministarstvo: Hrvatsko-Slavonski spisi sa svojim odjelima koji su bili u Beču (br. 71, 75, 76).

- Kralj. ministar Hrvat.-Slavonsko-Dalmatinski u Budimpešti 1869.-1918. g. (br. 77).

- Zemaljska vlada u Zagrebu sa svojim odjelima 1869.-1918. g. (br. 79, 80, 82 i 83 napose).

Poslije raspada Austro-Ugarske monarhije 1918. g. značajniji fondovi u Arhivu Hrvatske za povijest Đakova su slijedeći:

- Agrarna direkcija ministarstva za agrarnu reformu kralj. SHS, Zagreb 1920.-1929. g. (br. 127).

Diacovensia 1/1995.

- Pokrajinska uprava za Hrvatsku i Slavoniju 1922.-24. (br. 137).
- Osječka oblast u Osijeku 1924.-1929. (br. 139).
- Savska banovina sa svojim odjelima 1929.-1939. g. (br. 143).
- Banovina Hrvatska sa svojim odjelima 1939.-1941. (br. 155).
- Komisija za izvršenje zakona o likvidaciji agrarne reforme 1934.-1941. (br. 173).
- Okružni inspektorat u Osijeku 1929.-1934. (br. 180).
- Komasiciono povjerenstvo u Osijeku 1929.-1941. (br. 184).

Za vrijeme 1941.-1945. g. ističemo arhivske fondove:

- Ministarstvo državne riznice NDH 1941.-1945. g. (br. 215).
- Zavod za kolonizaciju 1941.-1945. (br. 246).
- Zavod za likvidaciju agrarne reforme na veleposjedima 1941.-1945. (br. 247).
- Ured za kolonizaciju Osijek 1941.-1945. (br. 267).
- Komasijsko povjerenstvo Osijek 1941.-1945. (br. 272).

Arhivski izvori za povijest Đakova poslije 1945. g. su brojni, jer se osnivanjem arhivskih ustanova poboljšala briga oko zaštite i čuvanja građe. Od fondova ističemo:

- Ministarstvo NR Hrvatske 1945.-1952. (br. 282-300), a kasniji period se nalazi još u registraturama, dakle kod tvoraca.
- Zemaljska komisija za preuzimanje konfiscirane imovine 1946.-1950. (br. 304).
- Komisije vlade NR Hrvatske (br. 307-310).
- Razne uprave pri vladi NR Hrvatske (br. 311-316).
- Nar. Odbor oblasti Osijek 1949.-1951. (br. 370).
- Komasicioni referent Okružnog NO Osijek 1945.-1948. (br. 373)
- Središnja uprava poljoprivrednih imanja i agrarne reforme te kolonizacije 1945.-1947. (br. 379)

I sudska građa pruža vrijedne izvore za povijest Đakova. Od nje ćemo samo spomenuti:

- Banski stol Zagreb 1723.-1850. (br. 386)
- Sudbeni stol Zagreb 1725.-1850 (br. 387)

Diacovensia 1/1995.

- Stol Sedmorice Zagreb 1867.-1942., s registima spisa za povijest radničkog pokreta (br. 394).

- Banski stol Zagreb 1850.-1942. (br. 395).

- Državno nadodvjetništvo 1875.-1945. Značajno za povijest radničkog pokreta (br. 397).

Za privredu Đakova, osim spomenutih fondova, još ističemo:

- Glavni savez Hrvatskih privrednih zadruga 1934.-1947. (br. 599).

- Hrvatski zadružni savez 1937.-1947. (br. 600).

- Savez agrarnih zadruga 1921.-1948. (br. 601).

- Savez zadruga gospodarske sloge s građom članica 1936.-1949. (br. 603)

- Središnji savez Hrvatskih seljačkih zadruga s građom članica 1918.-1946. (br. 605).

- Hrvatsko-Slavonska pastuharna 1895.-1918. (br. 614).

- Uprava državne ergele Petrovo (Stančić) 1924-1940. (br. 616).

Treba upozoriti na značajnu građu za privredu Đakova i u bankama od 1945. g. jer su one dobivale planove kod investiranja (br. 619-622).

Privredna udruženja, naročito značajna za argar i zadruge (br. 623-625). Nadalje, nađe se vrijedne građe za privredu Đakova i u fondovima Društveno političkih organizacija, raznih društava i udruženja.

Zbirku povelja od najstarijih vremena do 19. stoljeća prema registima (br. 876-880) - Također treba pregledati:

- Građu za radnički pokret i NOB-e 1905.-1966. s kartotekom aktivista NOP. (br. 889).

- Kartografsku zbirku (br. 902).

- Zbirku mikrofilmova prema kartoteci (br. 914).

Napominjemo da je Arhiv Hrvatske vršio istraživanja i u stranim arhivima za naše područje te snimio vrijedne izvore među kojima izdvajamo:

Zbirka mikrofilmova od 13.-20. st. sa 774.504 snimaka iz Austrije i Mađarske. Za mikrofilmove postoji kartoteka (br. 914).

Diacovensia 1/1995.

U depozitu Arhiva Hrvatske nalazi se izuzetno značajna arhivska građa za povijest Đakova:

- Zagrebački Kaptol od 12.-1918. g. sa 1147 knjiga i 1516 kut. Fond ima repertorij i kazala pa se može lako pronaći Đakovo (br. 674).

2) Institut za Historiju radničkog pokreta Hrvatske, Zagreb čuva vrijednu građu za radnički pokret, komunističku partiju i Narodnu oslobodilačku borbu. Spomenut ćemo značajnije fondove i zbirke:

- Oblasni NO odbor za Slavoniju Osijek 1943.-1945. g., 5 kut. (br. 5).
- Kotarski NOO Đakovo 1944., 1 svežanj (br. 49).
- Sabirni logor Đakovo 1942., 1 kut. (br. 142)
- Oblasni Komitet KPH za Slavoniju 1943.-1945. 17 kut. (br. 195).
- Okružni Komitet KPH Osijek 1942.-1945. g., 15 kut. (br. 212).

3) Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti je odigrala veliku ulogu u kulturnom pogledu čiji je osnivač bio đakovački biskup Josip Juraj Strossmayer. Dakako da se Akademija nastojala odužiti željama svoga osnivača čuvanjem izvora naše kulturne baštine i prezentiranjem njihovih vrijednosti kao opće dobro. Među fondovima i zbirkama JAZU za povijest Đakova ističemo:

- Strossmayerova ostavština (br. 55)
- Regesti spisa iz Budimpeštanskog arhiva od 13.-18. st. (br. 110.)

4) Nacionalna i sveučilišna biblioteka također sadrži arhivske izvore značajne i za povijest Đakova od kojih napominjemo:

- Hrvatski školski muzej (br. 3)
- Strossmayerova ostavština 1874.-1905., 5 svežanja (br. 138)
- Topalović Mato 1835.-1892. g., 4 svežnja (br. 148)
- Tordinac Nikola Đakovo, 19. st., 9 svežnjeva, 18 pisama (br. 149)
- Haibel Jacobus Petrus Đakovo, 1806.-1826., 16 kom. iz područja glazbe (br. 172)
- Zemljopisne karte 1670. do pol. 19. st., s kartotekom (br. 211)
- Zbirka razglednica, napose gradova (br. 215)

5) Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda

- Ukinut samostan u Đakovu 18. st. (br. 252)

IV. OSTALA MJESTA

Već je rečeno da je arhivska građa za povijest Đakova dislocirana diljem Jugoslavije i izvan nje. Izvori za povijest Đakova se nađu i u slijedećim mjestima odnosno ustanovama:

- 1) Slavonski Brod, Historijski arhiv:
 - Vojni komunitet Slavonski Brod 1781.-1881. (br. 1)
 - Gradsko poglavarstvo Slav. Brod 1881.-1945. (br. 2)
 - Kao i u nekim upravnim fondovima poslije 1945. g.
- 2) Centar za društvena istraživanja Slavonije i Baranje, Slav. Brod
 - Građa za povijest NOB-e 1943.-1945., 16 kut. (br. 78)
- 3) Arhiv obitelji Brlić, Slav. Brod
 - Pisma sa Strossmayerom 1779.-1923., 32 kut. (br. 90)
- 4) Franjevački samostan Slav. Brod
 - Spisi 1643.-1950., 47 knj. i 17 kut. spisa (br. 416)
- 5) Sarajevo: Arhiv Bosne i Hercegovine
 - Franjevački samostan provincije
 - Orijentalni arhiv
- 6) Dubrovnik: Historijski arhiv
 - Arhiv Male braće
- 7) Beograd: Arhiv Jugoslavije

V. IZVORI IZVAN HRVATSKE

- 1) Mađarska

Zbog političko-pravnih, ekonomskih, kulturnih i demografskih veza između Mađarske i Hrvatske u prošlosti postoji velika količina vrlo značajnih arhivskih izvora u Mađarskoj i za povijest Đakova. Glavna središta u Mađarskoj gdje se nalazi arhivska građa za Đakovo su u prvom redu Budimpešta, Pečuh, Estergon i Kaloča.

- a) U Državnom arhivu u Budimpešti postoji velika količina arhivske građe interesantne za Slavoniju od koje ističemo:

- Acta miscellanea Slavonica: Berichte über eingelegte Rescripte 1702.-1773., 39 paketa (E 288).

Diacovensia 1/1995.

Wienerische Hofkamer-Rescripte 1700.-1773. (E 290)

Hungarische Hofkamer 1746.-1773. (E 292)

Litterae Armarum Praefecturae Slavonicae (E 293)

Varia, u prvom redu posjedi (E 294)

Slavonski i srijemski gradovi i općine iz 17.-18. st. (E 718)

Relationes et instantiae (E 709) i drugo.

b) U županijskom arhivu u Pečuhu vrijedno je istaknuti fondove:

- Kaptolske isprave (Locus credibilis) za Đakovo (S+, 3; E+, 55)

- Gradski magistrat Pečuha

- Baranjska županija

c) Biskupski arhiv u Pečuhu s građom od XII st. a ističemo brojeve za Đakovo: 69 i 1239. g. u vezi desetine

- 71 iz 1296. g. oprost bosanskim franjevcima

- 81 iz 1474. g. transakcije plemstva u Slavoniji i desetina

- 82 iz 1477. g. kralj Matija i desetina u Slavoniji

- 85 iz 1490. 93 iz 1519. desetina u Slavoniji

- 99 iz 1551. g. popis dobara u srijemskoj županiji

- 5 iz 1624. priznanja zagrebačkom biskupu u Interamniju

- 24, 25 iz 1660. g. Sporovi s bosanskim biskupom

- 29 iz 1667. Župe u Interamniju

- 30-37 iz 1668. Priznanje zagrebačkog biskupa u Slavoniji i sporovi s bosanskim biskupom

3 iz 1719. g. Desetina u Slavoniji

12 iz 1734. Popis bosanske biskupije

75 iz 1759., 56 iz 1760., 61 iz 1761., 71 iz 1773.,

2 i 3 iz 1781., 33 i 144 iz 1782., 21 iz 1784., 220 iz 1785.,

61 iz 1790., 146 iz 1800.

d) Vrijednu građu ima Kaptolski arhiv pečujске biskupije koji još nije potpuno sreden.

U Pečuhu se mogu naći značajni podaci o školstvu, prilikama, desetini, a naročito o vjerskim odnosima između dviju biskupija.

e) Sve do osnivanja metropolije u Zagrebu (1850.) Đakovačka je biskupija potpadala pod Kaločku metropoliju. U arhivu metropolije u Kaloči postoji samo građa od 18. st., a za Đakovo ističemo:

Diacovensia 1/1995.

- Acta metropolitana (naročito o biskupima Bakiću, Čolniću, Rafaju)
Kaptolski arhiv u Kaloči nije sređen.
- f) Estergon (Gran, Ostrogon, Strigonium) je bio prvo sjedište Ugarskih kraljeva sve do provale Tatara. Kasnije je u Estergonu rezidirao primas Ugarske, koji je imao i velike državne funkcije, a ujedno i vlast nad područjima Hrvatske te Slavonije. Arhiv primasški je prilično očuvan, a ističemo neke predmete za Đakovo:
- No 860 Elenchus combinatorius eccl. ab anno 1000.-1768. pod slovom D
 - No 281 iz 1690. g. Acta synodi Diacovensis
 - No 282 iz 1690. Bosnensis epps contra Abbatten de Cotto (Kutjevo)
 - No 265 iz 1690. Franciscani Croatiae contra eppm Bosnensem
 - 318 iz 1702. Neoaquisticis in partibus Hungariae (i No 319 iz 1705. g.)
- Elenchus act. publico-ecclesiasticus 1726.-1743.:
- No 823 iz 1728. Bosnen. eppi Bakich ad quaerelam a Consilio Bellico Elenchus arhivi primatialis:
 - No 1-10; 7 iz 1786. Spisi bos. i srijemskog biskupa
- Acta publico-ecclesiastica: Index No 865:
- Prim. No 282 iz 1690. Bosn. eppi Nicolai excessus
- Acta radicalis classis U:
- No 57 iz 1701. Bosn. eppi interfecti substantia
- 56 Diacovarensi in districtu possessiones specificatur Classis V:
- No 518 Bosnensis eppi circa resignationem
- 2) Austrija
- a) Naročito nakon pogibije Ugarskog kralja Ljudevita II 1526. g. pa do 1918. g. postojale su jake veze između naših krajeva i Austrije, pa se to odrazilo i na brojnoj arhivskoj građi koja se čuva u austrijskim arhivima. Mali dio građe je vraćen restitucijom, nešto je mikrofilmirao Arhiv Hrvatske, dok ostalo treba istražiti u arhivima Beča i to u Staatsarchiv (Državni), Kriegsarchiv (Ratni) i Hofarchiv (Dvorski arhiv). Austrijski arhivi su velikim dijelom sređeni, no ima materijala, naročito koji nije primaran za Austriju, da još leži neotvoren u paketima.
- b) Graz čuva vrijednu arhivsku građu, naročito za Vojnu krajinu, kao i inače građu koja se ticala vojske. Nešto pobliže o austrijskim

arhivima ne možemo reći, jer tamo nismo istraživali, a iz literature i informativnih pomagala bilo bi preopširno za ovaj rad.

3) Vatikan je naročito zanimljiv jer ima i bogate arhive, a veze Đakovačke biskupije kao i uloga papa na vjerskom i političkom području su bile jake. Posebno treba svratiti pažnju na fond:

- Kongregacije de propaganda fide
- Relationes ad limina
- Collectoriae
- Liber annatorum i drugo.

Dio građe iz Vatikana je objavio Lukcsics Paulus, *Diplomata Pontificum XV saec.*

4) *Turska*

Kako je iz povijesti poznato Đakovo se nalazilo pod Turcima oko 160 godina, a osim toga postojali su razni odnosi s Turskom i prije i poslije turske okupacije (XVI.-XVII. st.), Đakova i Slavonije, tako da znatan broj izvora za Đakovo leži u arhivima Carigrada. Ta građa je do sada slabo proučena te se njeno istraživanje i objavljivanje nestrpljivo očekuje.

Osim spomenutih lokacija može se naići na izvore za povijest Đakova i u drugim mjestima, naročito kod privatnika, koji su imali veze s Đakovom ili su došli do njegove građe. Stoga je ovo sumarno registriranje arhivskih izvora pokušaj da se na jednom mjestu objedine najznačajnije lokacije i arhivski fondovi koji sadrže pisane izvore za povijest Đakova. No, njih će trebati dopunjavati.